

Kitâbü'ş-Şifâ: Nefs

İbn Sînâ

**Kitábü's-Şifâ: Nefs
İbn Sinâ**

Türk-İslâm Bilim Kültür Mirası Dizisi: **34**

ISBN: 978-605-2249-72-7

DOI: 10.53478/TUBA.978-605-2249-72-7

Ankara, 2026 (1. Baskı: Ankara, 2021)

Hazırlayan

Mehmet Zahit Tiryaki (Prof. Dr.)

Editör

Eşref Altaş (Prof. Dr.)

Tasarım

Murat Acar

TÜBA Başkanı

Muzaffer Şeker (Prof. Dr.)

Proje Koordinatörü

Mustafa Çiçekler (Prof. Dr.)

Proje Danışmanı

Turgay Anar (Prof. Dr.)

Proje Yayın Kurulu

Coşkun Yılmaz (Dr.)

Derya Örs (Prof. Dr.)

Erhan Afyoncu (Prof. Dr.)

Hüseyin Sarıoğlu (Prof. Dr.)

M. Fatih Andi (Prof. Dr.)

Mustafa Çiçekler (Prof. Dr.)

Mustafa Kaçar (Prof. Dr.)

Proje İdari İşler Sorumlusu

Cansu Toprak

Baskı

Bilgin Repro Matbaacılık

Zübeyde Hanım Mah. Kazım Karabekir Cad.

No: 7/71 Altındağ / Ankara

Sertifika No: 77970

Kitabın dil, bilim, etik ve hukuk açısından bilimsel sorumluluğu yazara aittir.

Türkiye Bilimler Akademisi'nin sorumluluğu bulunmamaktadır.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ

Vedat Dalokay Cad. No: 112 Çankaya 06670 Ankara

bilimklasikleri@tuba.gov.tr

0 312 442 29 03

www.tuba.gov.tr

İbn Sinâ

Kitábü's-Şifâ: Nefs/Haz. Mehmet Zahit Tiryaki; ed. Eşref Altaş. - 2. bs. - Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 2026.

563 s. ; 24 sm. - (Türk-İslâm Bilim Kültür Mirası Dizisi; 34) Dizin içerir. ISBN 9786052249727

1. İslâm felsefesi. 2. İslam philosophy. 3. Felsefe. 4. Philosophy.

B751.Z7 İ26 2026

181.07

Kullanıcılar, TÜBA Yayınlarının elektronik kopyalarını belirtilen CC BY-NC-ND 4.0 lisansı kapsamında kullanabilirler.

Users may use the electronic copies of TÜBA Publications under the CC BY-NC-ND 4.0 license.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
CUMHURBAŞKANLIĞI
Şifâlerinde

GÖZDEN GEÇİRİLMİŞ

2. BASKI

Kitâbü'ş-Şifâ: Nefs

İbn Sînâ

Hazırlayan
Mehmet Zahit Tiryaki

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ

Kitāb al-Shifā': al-Nafs
Ibn Sīnā

Turkish-Islamic Scientific and Cultural Heritage Series: **34**

ISBN: 978-605-2249-72-7

DOI: 10.53478/TUBA.978-605-2249-72-7

Revised 2nd Edition, Ankara, 2026 (First Edition: Ankara, 2021)

Prepared by

Mehmet Zahit Tiryaki (Prof. Dr.)

Edited By

Eşref Altaş (Prof. Dr.)

Design

Murat Acar

President of TÛBA

Muzaffer Şeker (Prof. Dr.)

Publication Coordinators

Mustafa Çiçekler (Prof. Dr.)

Advisors of Project

Turgay Anar (Prof. Dr.)

Editorial Board of Project

Coşkun Yılmaz (Dr.)

Derya Örs (Prof. Dr.)

Erhan Afyoncu (Prof. Dr.)

Hüseyin Sarıoğlu (Prof. Dr.)

M. Fatih Andi (Prof. Dr.)

Mustafa Çiçekler (Prof. Dr.)

Mustafa Kaçar (Prof. Dr.)

Administrative Affairs Supervisor of Project

Cansu Toprak

Printed By

Bilgin Repro Matbaacılık

Zübeyde Hanım Mah. Kazım Karabekir Cad.

No: 7771 Altındağ / Ankara

Sertifika No: 77970

The author bears full scientific responsibility for the book in terms of language, academic, ethics and law. Turkish Academy of Sciences has no responsibility whatsoever.

TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

Vedat Dalokay Cad. No: 112 Çankaya 06670 Ankara

bilimklasikleri@tuba.gov.tr

0 312 442 29 03

www.tuba.gov.tr

Under the auspices of the
PRESIDENCY OF THE
REPUBLIC OF TÜRKİYE

REVISED
2ND EDITION

Kitāb al-Shifā': al-Nafs

(BOOK OF THE HEALING: ON THE SOUL)

Ibn Sīnā

Prepared by
Mehmet Zahit Tiryaki

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

Büyük gelecekle, büyük geçmişlerin bilgi ve birikimi üzerine inşa edilir.

Türkiye, ihtişamlı bir medeniyetin ve zengin bir tarihin meydana getirmiş olduğu büyük bir birikimin varisidir. Kökleri bilime, bilgiye, hikmete ve irfana dayanan bu birikim, ülkemizin geleceğinin inşası gayretlerinde de en önemli referansımız olmalıdır. Bu büyük birikimden yararlanmadığımız takdirde, geçmişimizi “müzelik bir emtia”ya dönüştürürüz, sağlıklı bir gelecek inşa edemeyiz.

Zira tarih, sadece geçmişte olup biten değil, aynı zamanda bugüne kalan, yarına da aktarılacak olandır. Milletler tarihte yalnızca geçmişlerini değil, geleceklerini de ararlar. Geçmişiyile barışamayan, tarihini yorumlayamayan, ecdadına yabancılaşan milletler, sağlıklı bir gelecek inşa edemezler.

Çağımıza ve geleceğe yapacağımız etki bakımından, sahip olduğumuz zengin mirası yeniden ve daha güçlü biçimde harekete geçirmemiz gerekiyor. Türkiye Bilimler Akademisi tarafından yürütölen “Türk-İslâm Bilim ve Kültür Mirası Projesi”ni, işte bu amaca yönelik bir çalışma olarak değerlendiriyorum.

Proje kapsamında, sosyal bilimler, İslâmî ilimler, Türkiyat, sağlık ve tabiat bilimleri ve teknik bilimler alanlarında hazırlanan eserlerin, bilim ve kültür hayatımıza kazandırılmasını takdirle karşılıyorum.

Bu vesileyle, eserlerin müelliflerini rahmet ve şükranla yâd ediyor, projenin hayata geçirilmesinde görev alan bilim adamlarımız ile TÜBA mensuplarını kutluyorum.

Recep Tayyip Erdoğan

T.C. Cumhurbaşkanı

Takdim

Eski uygarlıkların ve tarihsel dönemlerin farklı coğrafyalardaki etkileri, akademik incelemeler ve popüler yayınlar aracılığıyla geniş bir okuyucu kitlesine ulaşıyor. Bilim tarihinin keşfedilmemiş hazineleri, son yıllarda dünyanın dört bir yanında yapılan araştırmalarla tozlu raflardan gün ışığına çıkıyor. Bu yükselen ilgi, bilim tarihinin sadece geçmişini anlamada değil aynı zamanda geleceği şekillendirmede de genç nesiller için ilham kaynağı olmasını sağlıyor.

Türkiye, bu küresel ilgi dalgasının odak noktasında kendine ayrıcalıklı bir yer edindi. Medeniyet havzamız tarihsel ve kültürel bağlamda, farklı kültürlerin ve bilimsel geleneklerin kucaklaştığı bir merkez olageldi. Sümerlerden Hititlere, Selçuklulardan Osmanlıya, birçok medeniyet, matematikten tıbbı, astronomiden felsefeye kadar geniş bir yelpazede bilimsel çalışmalara bu topraklarda imza attı. “Türk-İslam Bilim Kültür Mirası Projesi” (TİBKM), bu benzersiz mirası koruma, belgeleme ve yayma görevini üstlenmiştir. Projenin, Cumhurbaşkanlığı himayelerinde yürütülüyor olması ve şimdiye kadar 50’den fazla eser yayımlanması bu görevin ne kadar ciddi bir şekilde ele alındığını göstermektedir.

Proje kapsamında, Türk ve İslam dünyasının bilim tarihinde yer edinen çalışmalarının günümüze aktarılması, bu alanda çalışanlara çok boyutlu bir inceleme imkânı sunmaktadır. Bu eserlerle, Türk-İslam bilim tarihi çalışmalarının niteliği, kapsamı ve önemi

daha net görülmektedir. Ayrıca, bu alandaki boşlukları doldurmak için araştırmacılara yeni ufuklar açılmaktadır. Geçmiřteki bilim insanlarımızın çalışmaları hem günümüz hem de gelecek nesiller için bir rehber, bir pusula niteliğinde olacaktır.

Bilim tarihinin günümüze ve geleceğe taşınması, toplumsal özgüveni beslemekte ve Millî Teknoloji Hamlesi için zihni bir zemin hazırlamaktadır. Türkiye'nin kendi teknolojisini üretme vizyonu, sadece maddi ve teknik yatırımlarla değil, aynı zamanda kültürel ve tarihsel bir özgüvenle mümkündür. Bu özgüven, ancak tarihî ve kültürel mirasımızın tam olarak kavranmasıyla oluşabilir. İnsanlığın edindiği bilimsel birikimin yalnızca Batı'ya ait olduğu yanılsamasından kurtulma, bugün gelinen seviyenin insanlığın ortak çaba ve kazanımları sayesinde mümkün olduğu ve Türk ve İslam medeniyetinin zengin katkılarının asla azımsanmaması gerektiği hakikatini hatırlama bu özgüvenin ön şartıdır.

Bu bağlamda, bu eserlerin özellikle gençlerimiz için yol gösterici olmasını umuyoruz. Genç bir bireyin, kendi kültürel ve bilimsel mirasını tanıması, bu mirası keşfetmesi, onun dünya görüşüne, amaçlarına ve özgüvenine şekil verecektir. Geleceğin bilim insanları, mühendisleri, doktorları ve akademisyenleri için proje kapsamında yayımlanan eserler, geçmişin izinde yürüyerek kendi izlerini bırakmaları için bir fırsattır.

TİBKM eserleri, tüm okuyuculara, araştırmacılara ve bilim tarihine ilgi duyan herkese açık bir okuma davetidir. Türk-İslam bilim tarihinin zenginliklerini keşfetmek ve bu keşi gelecek nesillere aktarmak için atılan bu adımların, Türkiye'nin ve dünyanın bilimsel ilerlemesine katkı sağlamasını içtenlikle temenni ediyorum. Projede ve eserlerin yayımlanmasında emeği geçen bilim insanlarımıza ve TÜBA çalışanlarına teşekkür ediyorum.

Mehmet Fatih Kacır

T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanı

Sunuş

Ülkelerin bilimsel ilerlemesi ve yenilikçilik performansı, topyekûn kalkınma ile uluslararası rekabette üstünlük sağlama bakımından stratejik öneme sahiptir. Toplumların geleceğinin güvenle inşası ve refahın toplumun tüm katmanlarına yayılması bilimin, bilimsel düşünce ve yaklaşımların önemsenmesi ve yaygınlaştırılması, gençlerin bilim ve araştırma alanına yönlendirilmesi, bilimsel çalışma ve başarıların teşvik edilmesi ile mümkündür. Bu konular, dünyadaki bilim akademilerinde olduğu gibi milli akademimiz Türkiye Bilimler Akademisi'nin (TÜBA) amaç ve görevleri arasında yer almaktadır. Belirlenen hedeflere ulaşmak için sahip olduğumuz medeniyet birikimini iyi anlamak zorundayız.

Millet olarak, önemli bir bölümü gün ışığına çıkarılmayı ve değerlendirilmeyi bekleyen zengin bir bilim ve kültür mirasına sahip bulunuyoruz. Bu mirasın daha görünür ve yararlanılır kılınması, bugünkü ve gelecekteki bilimsel performansımız ve ulusal hedeflerimize ulaşmamız açısından büyük önem taşımaktadır. Tarihsel birikim ve mirasın ortaya çıkarılması ve değerlendirilmesi, diğer yararları yanında, bilimsel ilerleme ve yenilikçi çalışmalar için gerekli cesaret, özgüven ve motivasyona yapacağı katkı bakımından da büyük önem taşımaktadır.

Ülkelerin ekonomik gelişmişlik ve kalkınma yarışında son iki yüzyıldır devam eden göreceli konumumuz ile geleceğe yönelik yüksek amaçlarımız dikkate alındığında, bireysel ve toplumsal düzeyde sağlıklı bir benlik/kimlik ve özgüven inşası ile güçlü bir ekosistem ve kültürün oluşturulmasına gerek olduğu ve bu konuda her Türk kurumunun katkı ve destek sağlamasının ulusal bir görev olduğu açıktır.

TÜBA Türk-İslâm Bilim Kültür Mirası Projesi, ülkemizin millî bilimler akademisi olma sorumluluğu ile Kalkınma Bakanlığı'nın mali desteğiyle 2014 yılında başlatılmıştır. Proje kapsamında Türk-İslâm medeniyeti havzasında, fen, mühendislik, Türkiyat, sosyal bilimler, dinî ilimler gibi alanlarda eski-farklı Türk lehçeleri ile diğer dillerde üretilmiş, uzman bilim insanlarımızca seçilen 100 eserin, imkân ve ihtiyaca göre transliterasyonu, tıpkıbasımı ve/veya tercümesi yapılarak yayımlanması yoluyla bilim ve kültür âleminin ve gelecek kuşakların istifadesine sunulması hedefi doğrultusunda yayınlarımız devam etmektedir.

TÜBA Türk-İslâm Bilim Kültür Mirası Projemiz, çok sayıda paydaşın doğrudan ve dolaylı katkı ve desteklerinin eseridir. Projemizin başlangıçtan beri Sayın Cumhurbaşkanımızca desteklenmesi ve 2018 yılı başından itibaren resmen Cumhurbaşkanlığı himayelerine alınmış olması, Akademimiz açısından büyük bir onur ve teşvik kaynağı olmuştur. Bilime ve projemize verdikleri çok değerli destek ve yüksek himayeleri için Sayın Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan'a kalbî şükranlarımızı arz ediyorum.

Bugüne kıyasla oldukça kısıtlı koşullarda bilimsel mirasımızı oluşturan eserleri kaleme alan bilim ve kültür tarihimizin kahramanlarını rahmet ve şükranla yad ediyorum. Bu eserlerin çoğaltılması, saklanması ve bugüne ulaşmasında rol alan isimsiz kahramanları da saygıyla anıyorum.

Eserlerin transliterasyonu, tıpkıbasımı ve/veya tercümesi ve tahlilini yaparak günümüzün ve geleceğin okuyucu ve araştırmacılarına ulaşmasını sağlayan bilim insanlarımıza müteşekkirimiz. Yayına hazırlık ve basım sürecinde rol alan Akademi üyelerimiz, bilim insanlarımız ve çalışanlarımız ile projeye katkı sağlayan tüm paydaşlarımıza da teşekkür ediyorum. Ayrıca, Türk-İslâm Bilim Kültür Mirası Projesi'nin hayata geçirilmesinde katkılarından ötürü Prof. Dr. Ahmet Cevat Acar'a minnettarız.

TÜBA Türk-İslâm Bilim Kültür Mirası Projesi kapsamında yayımlanan eserlerin milletimizin bilimsel ilerlemesi ve topyekûn kalkınması ile medeniyet ihyası/inşası süreci bakımından yararlı olmasını diliyorum.

Prof. Dr. Muzaffer Şeker

TÜBA Başkanı

Prof. Dr. Mehmet Zahit Tiryaki

İstanbul Medeniyet Üniversitesi

tiryakizahid[at]gmail.com; zahit.tiryaki[at]medeniyet.edu.tr

ORCID: 0000-0003-1346-9775

Mehmet Zahit Tiryaki, M.Ü. İlahiyat Fakültesi'nden 2005'te mezun oldu. 2007'de, M.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde, "Mehmed Emin Üsküdârî'nin Şerhu Tehzîbi'l-Mantık İsimli Eserinin Tahlili" başlıklı teziyle yüksek lisansını tamamladı. 2010-2011'de Ürdün Üniversitesi'nde, 2012-2013'te Yale Üniversitesi'nde çalışmalar yaptı. "İbn Sina Felsefesinde Mutehayyile/Müfekkire ve Vehim" başlıklı doktora tezini 2015 yılında tamamladı. 2022-2023'te Julius-Maximilians Würzburg Üniversitesi Felsefe Enstitüsü'nde "Klasik ve Klasik Sonrası İslam Felsefe ve Kelamında Nefs-Beden İlişkisi Tartışmaları ve Temel Yaklaşımlar" başlıklı TÜBİTAK projesi için araştırmalar yaptı. Halen İstanbul Medeniyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Temel ilgi alanı klasik ve klasik sonrası dönem nefis teorileri ve çağdaş zihin felsefesidir.

Prof. Dr. Mehmet Zahit Tiryaki

Istanbul Medeniyet University

tiryakizahid[at]gmail.com; zahit.tiryaki[at]medeniyet.edu.tr

ORCID: 0000-0003-1346-9775

Mehmet Zahit Tiryaki, graduated from M.U. Faculty of Theology in 2005. In 2007, he completed his master's degree at M.U. Institute of Social Sciences with his thesis titled 'Analysis of Mehmed Emin Üsküdârî's Şerhu Tehzîbi'l-Mantık'. He studied in Jordan University in 2010-2011 and at Yale University in 2012-2013. He completed his doctoral thesis titled 'Mutaḥayyile/Mufakkire and Wahm in Ibn Sina's Philosophy' in 2015. In 2022-2023, he conducted research at the Institute of Philosophy at Julius-Maximilians University of Würzburg for the TUBITAK project titled 'The Soul-Body Relationship Debates and Basic Approaches in Classical and Post-Classical Islamic Philosophy and Theology'. He is currently working as a faculty member at Istanbul Medeniyet University, Faculty of Arts and Humanities, Department of Philosophy. His main area of interest is classical and post-classical theories of the soul and contemporary philosophy of mind.

İçindekiler

Takdimler ve Sunuş

Özet	23
Önsöz	27
Giriş	31
Nefs Hakkındaki İncelemenin Bilimsel Zemini Olarak Doğa Felsefesi	32
Nefs Teorisi Bağlamında İbn Sînâ'nın Kendisinden Önceki Felsefi Mirasa Yönelik Tutumu	33
Nefsin Tanımı, Uçan Adam ve Zati Şuur, Nefs-Beden Düalizmi ve Nefsin Gayrı Maddî-Gayrı Cismanî Cevher Oluşuna Yönelik Argümanlar	38
Nefs-Beden İlişkisi ve Etkileşimi, Zihinsel Nedensellik ve Faal Akıl	39
Nefs-Beden İlişkisi ve Etkileşiminin Arka Planı Olarak Nefsin Güçleri ve Fiillerindeki Farklılaşma	43
Genel Olarak Nefsin Güçleri	44
Nefsin Hareket Güçleri	45
Nefs veya Bedene İlişen Farklı Güçlere Özgü Arazlar	46
İnsanî Nefsle Duyular Arasındaki İlişkiler	47
Akli İdrak ile Duyusal İdrak Arasındaki Farklar	47
Nefsin Zatı ile Fiilleri Arasındaki İlişkiler	49
Nefsin Organlarıyla İlişkisi ve Etkileşimi	50
Nefsin Bedenden Bağımsız Etkileri	51

Mütehayyile, Nübüvvet, Vahiy, Rüya, Kutsi Akıl, Sezgi, Mucize, Keramet ve Beden Dışı Deneyimler	52
Bedenden Ayrıldıktan Sonra Nefsin Ölümsüzlüğü, Bireyselliği, Tenasüh ve Bilincin Aktarılabirliği	55
<i>Kitâbü's-Şifâ: Nefs ve Bugün</i>	57
<i>Kitâbü's-Şifâ: Nefs'in Arapça Neşirleri ve Türkçe Çevirisi Hakkında Birkaç Not</i>	59
Metin	91
[GİRİŞ]	100
BİRİNCİ MAKALE	
BİRİNCİ FASIL	
Nefsin İspatı ve Nefs Olması Bakımından Nefsin Tanımı	104
İKİNCİ FASIL	
Nefs ve Nefsin Cevheri Hakkında Öncekilerin Söylediklerinin Zikredilmesi ve Bunun Nakzedilmesi	120
ÜÇÜNCÜ FASIL	
Nefsin Cevher Kategorisine Dâhil Olduğuna Dair	134
DÖRDÜNCÜ FASIL	
Nefsin Güçlerinin Farklaşması Nedeniyle Nefsin Fiillerinin Farklaşacağıının Açıklanması	142
BEŞİNCİ FASIL	
Nefsin Güçlerinin Sınıflandırma Tarzında Sayılması	150
İKİNCİ MAKALE	
BİRİNCİ FASIL	
Bitkisel Nefse Nispet Edilen Güçlerin İncelenmesi	168
İKİNCİ FASIL	
İdrak Çeşitlerimizin İncelenmesi	178
ÜÇÜNCÜ FASIL	
Dokunma Duyusu	192
DÖRDÜNCÜ FASIL	
Tatma ve Koklama	204
BEŞİNCİ FASIL	
İşitme	214

ÜÇÜNCÜ MAKALE

BİRİNCİ FASIL

Işık, Şeffaf ve Renk 228

İKİNCİ FASIL

Nurun ve Şua Konusundaki Görüşler ve Şüpheler, Nurun Cisim Olmayıp
Cisimde Ortaya Çıkan Bir Nitelik Olduğuna Dair 234

ÜÇÜNCÜ FASIL

Nurun Ortaya Çıkan Renkten Başka Bir Şey Olduğunu Geçersiz Kılan
Görüşlere Dair Münâkazanın Tamamlanması, Şeffaf ve Parlak 242

DÖRDÜNCÜ FASIL

Renkler ve Renklerin Ortaya Çıkışları Hakkındaki Görüşlerin İncelenmesi 254

BEŞİNCİ FASIL

Görme Konusundaki Görüşlerin Farklılığı, Kendinde Durumları İtibariyle
Bozuk Görüşlerin Geçersiz Kılınması 268

ALTINCI FASIL

Kendi Görüşlerinde Söylenen Şeylerden Hareketle
Onların Görüşlerinin Geçersiz Kılınması 290

YEDİNCİ FASIL

Onların Ortaya Atıkları Şüphelerin Giderilmesi,
Şeffaf ve Cilalanmış Şeylerde Çeşitli Konumları Bulunan
Görülen Şeyler Hakkındaki Görüşün Tamamlanması 308

SEKİZİNCİ FASIL

Tek Bir Şeyin İki Şeymiş gibi Görülmesinin Sebebi 324

DÖRDÜNCÜ MAKALE

BİRİNCİ FASIL

Canlıların İç Duyuları Hakkında Genel Söz 340

İKİNCİ FASIL

İç Duyulardan Musavvire ve Müfekkire Güçlerinin Fiilleri;
Uyku, Uyanıklık, Sadık Rüya ve Yalan Rüya Hakkındaki Görüşler;
Peygamberliğin Bir Kısım Özellikleri 350

ÜÇÜNCÜ FASIL

Mütezekkire ve Vehim Güçlerinin Fiilleri,
Bu Güçlerin Hepsinin Fiillerinin Cismani Bir Organla Olması 372

DÖRDÜNCÜ FASIL

Hareket Ettirici Güçlerin Durumları ve
Peygamberliğin Hareket Ettirici Güç ile İlgili Kısım 390

BEŞİNCİ MAKALE

BİRİNCİ FASIL

İnsanın Fiil ve İnfiallerinin Özellikleri, İnsani Nefsin Nazarî ve Amelî Güçlerinin Açıklanması 402

İKİNCİ FASIL

Nâtk Nefsin Cismanî Bir Maddede İntiba Etmeksizin Kaim Olduğunun İspatı 414

ÜÇÜNCÜ FASIL

İki Mesele: İnsani Nefsin Duyulardan Faydalanması ve İnsani Nefsin Hüdûsunun İspatı 434

DÖRDÜNCÜ FASIL

İnsani Nefsin Bozulmaması ve Tenasüh Etmemesi 444

BEŞİNCİ FASIL

Nefslerimize Etki Eden Akıl ve Nefslerimizden Etkilenen Akıl 456

ALTINCI FASIL

Aklın Fiillerinin Mertebeleri ve Fiillerin En Üst Mertebesi Olan Kutsî Akıl 464

YEDİNCİ FASIL

Nefs, Nefsin Fiilleri ve Onların Bir mi Çok mu Olduğu Hakkında Öncekilerden Tevarüs Edilen Görüşlerin Sayımı ve Doğru Görüşün Tashih Edilmesi 482

SEKİZİNCİ FASIL

Nefsin Organlarının Açıklanması 502

Türkçe Dizin 515

Arapça Dizin 543

Table of Contents

Preface

Abstract	25
Foreword	29
Introduction	61
Natural Philosophy as a Scientific Basis of the Study of the Soul	62
Ibn Sīnā's Approach Towards the Philosophical Heritage of His Predecessors in the Context of the Theory of the Soul	63
The Definition of the Soul, the Flying Man, and Self-Awareness, Soul-Body Dualism, and Arguments for the Immaterial, Incorporeal Nature of the Soul	68
The Soul-Body Relationship and Interaction, Mental Causality and the Active Intellect	70
Framing the Background of the Soul-Body Relationship and Interaction: The Differentiation of The Soul's Faculties and Activities	74
The Faculties of the Soul in General	74
The Locomotive Faculties of the Soul	76
Accidents Proper to Different Faculties Related to the Soul or the Body	77
Relationships Between the Human Soul and the Senses	77
Differences Between Intellectual Perception and Sensory Perception	78
The Relationship Between the Essence of the Soul and Its Activities	79
The Soul's Relationship and Interaction with its Organs	80
The Soul's Effects Independent of the Body	82

Compositive Imagination, Prophecy, Revelation, Dreams, Sacred Intellect, Intuition, Miracles, Saintly Miracles, and Out-of-Body Experiences	83
The Immortality and Individuality of the Soul After Separation from the Body, Reincarnation and the Transferability of Consciousness	86
Kitāb al-Shifā': al-Nafs (Book of the Healing: On the Soul) and Today	88
A Few Notes on the Arabic Editions and Turkish Translation of Kitāb al-Shifā': al-Nafs (Book of the Healing: On the Soul)	90
Text	91
INTRODUCTION	100
FIRST ARTICLE	
CHAPTER ONE	
Proof of the [existence of the] Soul and Its Definition insofar as it is Soul	104
CHAPTER TWO	
A Survey of What Previous Scholars Have Said About the Soul and the Substance of the Soul, and a Refutation of Their Doctrines	120
CHAPTER THREE	
On the Inclusion of the Soul in the Category of Substance	134
CHAPTER FOUR	
Explanation of the Differentiation of the Soul's Activities Due to the Differentiation of the Soul's Faculties	142
CHAPTER FIVE	
Classification of the Faculties of the Soul	150
SECOND ARTICLE	
CHAPTER ONE	
Examination of Faculties Attributed to the Vegetative Soul	168
CHAPTER TWO	
Examination of the Types of Our Perception	178
CHAPTER THREE	
The Sense of Touch	192
CHAPTER FOUR	
Taste and Smell	204
CHAPTER FIVE	
Hearing	214

THIRD ARTICLE

CHAPTER ONE

On the Light, the Transparent and the Colour 228

CHAPTER TWO

On the Doctrines and Doubts about Light and Luminosity,
and that Light is not a Body but a Quality That Emerges in the Body 234

CHAPTER THREE

On Completing the Debate Concerning Doctrines Rejecting that
Light is Something Other than Apparent Colour,
and On the Transparent and the Bright 242

CHAPTER FOUR

On the Examination of Doctrines about Colours and Their Emergence 254

CHAPTER FIVE

On the Difference Among the Doctrines About Sight and the
Invalidation of False Doctrines According to Their Own State 268

CHAPTER SIX

On Invalidating Their Doctrines on the Basis of
What is Said in Their Doctrines 290

CHAPTER SEVEN

On Dispelling the Doubts They Raise and Completing the
Discourse on Visible Things that have Various Positions in
Transparent and Smooth Things 308

CHAPTER EIGHT

On the Reason Why One Thing is Seen as Two Things 324

FOURTH ARTICLE

CHAPTER ONE

General Remarks on the Internal Senses of Living Beings 340

CHAPTER TWO

The Acts of the Internal Senses (Retentive Imagination and Cogitation);
Doctrines on Sleep, Wakefulness, True Dreams, and False Dreams;
Some Characteristics of Prophethood 350

CHAPTER THREE

On The Activities of the Faculty of Recollection and Estimation and
On the Fact that the Activities of All These Faculties are
with a Corporeal Organ. 372

CHAPTER FOUR

The States of the Locomotive Faculties and the
Part of Prophethood Related to the Locomotive Faculty 390

FIFTH ARTICLE

CHAPTER ONE

The Characteristics of Human Activities and Affections,
The Explanation of the Theoretical and Practical Faculties of the
Human Soul 402

CHAPTER TWO

Proof that the Rational Soul Exists in a Corporeal Matter
Without Being Impressed In it 414

CHAPTER THREE

Two Issues: The Human Soul's Utilization of the Senses and
Proof of the Human Soul's Temporal Origination 434

CHAPTER FOUR

On the Indestructibility of the Human Soul and
The Rejection of its Transmigration 444

CHAPTER FIVE

On the Intellect That Affects Our Souls and the
Intellect That Is Affected by Our Souls 456

CHAPTER SIX

On the Levels of the Activities of the Intellect and the
Supreme Level of Activities, which is the Sacred Intellect 464

CHAPTER SEVEN

Enumeration of the Doctrines Inherited from the Ancients
Concerning the Soul, Its Activities, and Whether They Are One or Many,
and the Confirmation of the Correct Doctrine 482

CHAPTER EIGHT

Explanation of the Organs of the Soul 502

Turkish Index 515

Arabic Index 543

Özet

Klasik dönem filozoflarının metinlerinde ortaya konulduğu halile nefis teorisi, varlığa ve insana canlılık ve hareketin nasıl eklendiğini, nefisle beden arasındaki ilişkinin nasıl kurulduğunu açıklamaya çalışan bir teoridir. Teorinin temel iddiası, kökeni itibariyle Platoncu bir iddia olan “Nefs, gayrı maddi, gayrı cismani, bağımsız ve ölümsüz bir cevherdir” önermesinde ifadesini bulur. Nefsin (i) gayrı maddi, gayrı cismani ve bağımsız bir cevher oluşu ile (ii) nefsin ölümsüz bir cevher oluşu şeklindeki bu iki temel iddia hem nefis teorisinin temel kavramlarını ortaya koyar hem de alt problemlerinin şekillenmesinde belirleyici rol oynar. “Nefs gayrı maddi, gayrı cismani ve bağımsız bir cevherdir” önermesinde ortaya konulan kavramlar, nefis, gayrı maddilik, gayrı cismanilik ve bağımsız cevher oluşur. “Nefs ölümsüz bir cevherdir” önermesi ise ölümsüzlük kavramını ortaya çıkarır. Bu iki önerme bütün bir nefis teorisini oluşturan temel problem alanlarını belirler.

İslam felsefesi geleneğinde nefis teorisine en yetkin halini vermiş filozof olan İbn Sînâ da teorisini esas itibariyle *Kıtâbü’l-Şifâ*’nın doğa bilimleriyle ilgili kısmının altıncı fenninde beş makale halinde ortaya koymuştur. İbn Sînâ, birinci makalede nefsin ispatını, nefsin cevherliğini ve genel olarak nefsin güçlerini; ikinci makalede bitkisel nefsin güçleri ile hayvani nefse özgü dokunma, tatma ve işitme duyularını, üçüncü makalede görme duyusunu, dördüncü makalede iç duyuları ve beşinci makalede insani nefsin güçlerini incelemektedir. İbn Sînâ, bu beş makale boyunca

yukarıda ifade edilen iki temel önermeden ilkiyle ilişkili olarak öncelikle şu problemleri ele almaktadır: 1. Uçan adam ve ben bilinci gibi meseleler etrafında yapılan nefsin tanımı ve mahiyeti ile nefsin bedenden bağımsız ve ayrık bir cevher olduğunun temellendirilmesi ve nefs-beden düalizmi. 2. Nefs ve beden bir-birinden bağımsız iki cevher olduğu iddiasının ortaya çıkardığı nefle beden, nefsanî durumlarla bedensel durumlar arasındaki ilişki ve etkileşimlerin niteliği ve nasıl gerçekleştiği. 3. Nefsle beden arasındaki ilişki ve etkileşimin arka planı olarak nefsin güçleri ve fiillerindeki farklılaşma ve mütehayyile, nübüvvet, vahiy, rüya, kutsî akıl, sezgi, mucize ve keramet gibi dini veya mistik fenomenler. 4. İbn Sînâ'nın, ikinci önermeyle ilişkili olarak incelediği dördüncü bir problem ise nefsin bedenden ayrıldıktan sonraki ölümsüzlüğü, bireyselliği ve tenasüh gibi meselelerdir.

İbn Sînâ'nın *Kütübü'n-nefs'i*, İslam felsefesinin klasik çağında nefs üzerine yazılmış ve uzun bir süre boyunca sadece İslam felsefesinde değil genel olarak felsefe tarihinde de son derece etkili olmuş yetkin bir felsefi çözümleme olarak dikkat çekmektedir. Ortaya çıktığı dönemin en kuşatıcı ve kapsamlı felsefe külliyyatının bir parçası olarak yazılan eser, insanın biyolojik, fiziksel, bedensel, duyuşal ve zihinsel her türlü yaşamsal etkinliğinin nasıl gerçekleştiğine ilişkin makul ve bütüncül bir çerçeve sunmaya çalışmaktadır. Kitapta incelenen temel problemler, bambaşka bir tarihsel durum içinde olduğumuz şu zamanlarda bile “bilincin gizemi” veya “zor problem” gibi nitelemelerle zihin felsefesinde tartışılmaya devam etmektedir. Bu özellikleri itibarıyla İbn Sînâ'nın eseri, klasik bir metinden beklenebilecek şekilde lafzî düzeyde tamamlanmış fakat problematik düzeyde sürekli olarak yeniden yorumlanmayı bekleyen zor ama ufuk açıcı bir eser olma niteliği taşımaktadır.

Abstract

The theory of the soul, as it is presented in the texts of classical philosophers, is a theory that tries to explain how vitality and movement are attached to existence and human beings, and how the relationship between the soul and the body is established. The basic claim of the theory finds its expression in the proposition ‘The soul is an immaterial, incorporeal, independent and immortal substance’, which is a Platonic claim in its origin. These two basic claims, (i) that the soul is an immaterial, incorporeal, and independent substance and (ii) that the soul is an immortal substance, both reveal the basic concepts of the theory of the soul and play a decisive role in shaping its sub-problems. The concepts put forward in the proposition ‘The soul is immaterial, incorporeal and independent substance’ are the soul, immateriality, incorporeality and independent substance. The proposition ‘The soul is an immortal substance’ reveals the concept of immortality. These two propositions determine the basic problem areas that constitute the whole theory of the soul.

Ibn Sīnā, the philosopher who gave the theory of the soul its most complete form in the Islamic philosophical tradition, put forward his theory in five articles in the sixth science of the section on the physical sciences of the *Kitāb al-Shifāʾ*. Ibn Sīnā examines in the first article, the proof of the soul, the substance of the soul, and the powers of the soul in general; in the second article, the powers of the vegetative soul and the senses of touch,

taste, and hearing specific to the animal soul; in the third article, the sense of sight; in the fourth article, the internal senses; and in the fifth article, the powers of the human soul. Throughout these five articles, Ibn Sīnā primarily addresses the following problems in relation to the first of the two basic propositions stated above:

1. The definition and nature of the soul and the justification of the soul as a substance independent and distinct from the body and the soul-body dualism, which is based on issues such as the flying man and self-consciousness.
2. The nature of the relations and interactions between the soul and the body, between soulish states and bodily states, and how they are realised.
3. The differentiation of the soul's faculties and actions and religious or mystical phenomena such as imagination, prophecy, revelation, dream, divine intellect, intuition and miracle as the background of the relationship and interaction between the soul and the body.
4. A fourth problem that Ibn Sīnā analyses in relation to the second proposition are issues such as the immortality of the soul after its separation from the body, its individuality, and re-incarnation.

Ibn Sīnā's *Kitāb al-nafs* is noteworthy as a competent philosophical analysis of the soul written in the classical age of Islamic philosophy, which was highly influential not only in Islamic philosophy but also in the history of philosophy in general for a long time. Written as part of the most comprehensive and all-encompassing philosophical corpus of the period in which it appeared, the work attempts to provide a reasonable and holistic framework for how all kinds of biological, physical, bodily, sensory and mental vital activities of human beings are realised. The basic problems analysed in the book continue to be discussed in the philosophy of mind, even nowadays when we are in a completely different historical situation, under the titles such as 'the mystery of consciousness' or 'the hard problem'. In this respect, Ibn Sīnā's work is a difficult but seminal work that is completed at the literal level, as one would expect from a classical text, but constantly awaits reinterpretation at the problematic level.

Önsöz

Hem yazıldığı dönemde hem de sonraki yüzyıllar boyunca oldukça etkili olmuş bir metin olarak İbn Sînâ'nın *Kütâbü'n-nefs*'i, İslam felsefesinin klasik çağında nefis üzerine yazılmış en nitelikli felsefi çözümlmelerden birisi olarak dikkat çeker. Klasik bir metinden beklenebileceği şekilde kendisiyle ilgilenen herkes için farklı açılımlar sağlayan bu eserle benim meşguliyetimin ise belirli aralıklarla da olsa geride bıraktığımız on yıla yayılan bir geçmişi var. İlk aşamada, çeviri tamamlandığında ulaşılabilecek nokta benim bu eserle ilişkimin sona ereceği nihai bir durak gibi gözüküyordu. Fakat klasik nefis teorileri hakkındaki dersler, sunumlar ve yazılar aracılığıyla farklı zamanlarda çeşitli düzeydeki katılımcılarla yapılan verimli müzakereler böyle bir nihai durağın en azından şimdilik pek de mümkün olmadığını ortaya çıkardı. Metindeki temel problemlerin bambaşka bir tarihsel durum içinde olduğumuz şu zamanlarda bile hala tartışıldığı dikkate alındığında henüz uzun bir yolculuğun ilk adımlarını attığımız ve birçok klasik metin gibi belki lafzi düzeyde tamamlanıp bitmiş fakat felsefi düzeyde sürekli olarak yeniden yorumlanmayı bekleyen açık uçlu bir metinle karşı karşıya olduğumuz anlaşılıyor. Umarım bu çeviri bu uzun yolculuğa çıkmaya niyetli okuyucular için elverişli bir rehber olur. Bu vesileyle kimi zaman sistemli kimi zaman sistemsiz, kimi zaman yüz yüze kimi zaman metin düzeyinde gerçekleşen bu müzakereler esnasında bazen aşırıya da kaçan yorumlarımı nezaketle dinleyen ve heyecanıma ortak olan

yol arkadaşlarıma şükranlarımı ifade ediyorum. Bu on yıllık uzun sürecin son kısmını ise çevirinin editörlüğünü yapan fakat katkısı sadece editörlükle sınırlanmayacak olan Eşref Altaş'la birlikte yürüttük. Onun son derece ciddi, titiz ve dakik müdahaleleri olmasaydı çeviri şu anki yetkin haline ulaşamayacaktı. Özellikle farklı görüşlerin ve bu görüşlere ait delillerin daha düzenli olması ve anlaşılır bir şekilde takip edilebilmesi amacıyla çeşitli semboller ve numaralar tercüme bizzat kendisi tarafından dahil edildi ve bu konuda çok yoğun bir çaba sarfetti. Metnin okunması, tasahih edilmesi, bazı yerlerin daha güzel çevrilmesi ve ifade edilmesi noktasındaki önemli katkılarından dolayı kendisine özellikle minnettarım. Ayrıca, çevirinin yayımlanmasındaki desteklerinden ve farklı sebeplerle uzun bir sürece yayılan hazırlık ve kontrol aşamalarındaki sabır ve anlayışlarından dolayı başta Cahid Şenel ve Ahmet Arslantürk olmak üzere Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) yetkililerine ve Türk-İslam Bilim Kültür Mirası Projesi (TİBKM) sorumlularına teşekkür ediyorum.

Mehmet Zahit Tiryaki

Üsküdar, 12.01.2026

Foreword

Ibn Sīnā's *Kitāb al-Shifā': al-Nafs* (*Book of the Healing: On the Soul*), a text that was highly influential both at the time it was written and in the following centuries, stands out as one of the most qualified philosophical analyses on the soul written in the classical era of Islamic philosophy. As one would expect from a classical text, which provides different insights for everyone interested in it, my engagement with this work has a history spanning the past ten years, albeit at regular intervals. At first, the completion of the translation seemed to be a final stop where my engagement with this work would come to an end. However, fruitful discussions held with participants at various levels and at different times – through lectures, presentations, and writings on classical theories of soul – have revealed that such a final destination is unlikely, at least for now. Considering that the fundamental problems of the text are still being debated even now, in a completely different historical context, it seems that we have only taken the first steps of a long journey and, like many classical texts, we are faced with an open-ended work: perhaps finished at the literal level, but constantly awaiting reinterpretation at the philosophical level. I hope that this translation will be a convenient guide for readers who wish to embark on this long journey. I would like to take this opportunity to express my gratitude to my companions who kindly listened to my excessive comments and shared my excitement during these negotiations, which sometimes took

place systematically and sometimes unsystematically, sometimes face to face and sometimes at the textual level. The last part of this ten-year long process was carried out with Eşref Altaş, who edited the translation, though whose contribution cannot be confined to editorial work alone. Without his extremely serious, meticulous and punctual interventions, the translation would not have reached its current state. In particular, he personally introduced various symbols and numbers into the translation so that different opinions and their supporting arguments could be presented in order and could be followed more clearly. He devoted great effort to this task. I am especially grateful to him for his important contributions to the reading and proofreading of the text, as well as for the improved translation and expression of some passages. I would also like to thank the representatives of the Turkish Academy of Sciences (TÜBA), especially Cahid Şenel and Ahmet Arslantürk, and those responsible for the Turkish-Islamic Science and Culture Heritage Project (TIBKM) for their support in the publication of this translation and for their patience and understanding during the preparation and review process, which took a long time for various reasons.

Mehmet Zahit Tiryaki

Üsküdar, 12.01.2026

Klasik dönem filozoflarının metinlerinde ortaya konulduğu haliyle “nefs teorisi”, varlığa ve insana canlılık ve hareketin nasıl eklemleendiğini, nefle beden arasındaki ilişkinin nasıl kurulduğunu açıklamaya çalışan bir teoridir. İbn Sînâ’nın, Türkçede ilk kez okuyucusuyla buluşan *Kütübü’s-Şifâ: Nefs’i*, İslam felsefesinin klasik çağında “nefs” üzerine yazılmış ve uzun bir süre boyunca sadece İslam felsefesinde değil genel olarak felsefe tarihinde de son derece etkili olmuş yetkin bir felsefi çözümlenme olarak dikkat çekiyor.

Ortaya çıktığı dönemin en kuşatıcı ve kapsamlı felsefe külliyatının bir parçası olarak yazılan elinizdeki eser; insanın “biyolojik”, “fiziksel”, “bedensel”, “duyusal” ve “zihinsel” her türlü yaşamsal etkinliğinin nasıl gerçekleştiğine ilişkin makul ve bütüncül bir çerçeve sunmaya çalışıyor. Kitapta incelenen temel problemler, bambaşka bir tarihsel durum içinde olduğumuz şu zamanlarda bile “bilincin gizemi” veya “zor problem” gibi nitelemelerle zihin felsefesinde tartışılmaya devam ediyor.

İbn Sînâ, bu temel problemlere ilgi duyan okuyucusunu, klasik bir metinden beklenebilecek şekilde lafzi düzeyde tamamlanmış fakat problematik düzeyde sürekli olarak yeniden yorumlanmayı bekleyen bu eserle zor ama ufuk açıcı bir yolculuğa çıkarıyor.

TÜRKİYE BİLİMLER AKADEMİSİ
TURKISH ACADEMY OF SCIENCES

ISBN: 978-605-2249-72-7

